

MI A FILOZÓFIA, ÉS MI DOLGA VAN VELE A KERESZTÉNYEKNEK?

SZABADOS ÁDÁM

Megkérdeztem egyszer C. Stephen Evans filozófust, egykori tanáromat, hogy hogyan definiálná a filozófiát. A válasza egyszerű volt, de új távlatokat nyitott számomra. Lényegét tekintve valami ilyesmit mondott: „Nekünk, keresztényeknek a filozófia az, amikor komolyan gondolkodunk a világról.” Azt is hozzátette, hogy a filozófia definiálása már önmagában filozófiai tevékenység. Nem lehet a filozófiát anélkül meghatározni, hogy már a meghatározással ne filozófiai véleményt fogalmazzunk meg. A filozófia definíciója is filozófiai kérdés, ezért majdnem annyi meghatározása van, ahány filozófiai rendszer.

Számomra hihetetlenül felszabadító volt ez a gondolat, mert abból indul ki, hogy nincs olyan területe az életnek, mely jogot formálhatna arra, hogy a hit és a hitünk szerint létező Isten előtt magára zárja az ajtót. Vagyis nincs olyan része a valóságnak, melyről keresztényként ne lehetne önálló véleményünk. Önálló véleményt alkothatunk a politikáról, a kultúráról, az irodalomról, a zenéről, és ezek szerint – amennyiben Evans válasza helytálló – a filozófiáról is. Nem arról van szó, hogy a filozófia objektív – a keresztény (vagy bármely) hittől függetlenül létező – törvények alapján működik, mely törvények mentén való gondolkodás *ad absurdum* akár a keresztény hitet is megsemmisítheti.

Spinoza megpróbálkozott ugyan a filozófia objektív alapra helyezésével, Hegel pedig kifejezetten óvott attól, hogy a filozófia célját objektív módszer helyett valamiféle építő, nevelő szándékkal kapcsoljuk össze, de a filozófiának ilyen objektív értelmezése inkább csak további vitákat gerjesztett. Ugyanis ha a filozófia valamilyen objektív gondolkodási módszer, rögtön felmerül a kérdés: vajon mi lehet az a módszer, melynek alkalmazása filozófiához vezet, és amelynek hiánya lehetetlenné teszi, hogy filozófiáról beszéljünk? Erre a kérdésre soha nem született olyan válasz, mely konszenzust teremtett volna a filozófia művelői között. Míg racionalista filozófusok a deduktív érvelésben, nyelvfilozófusok a nyelvi analízisben látják a filozófiai módszer lényegét, a fenomenológia hívei a megélt tapasztalat vizsgálatát tartják a valódi filozófia kezdetének, melyben „történelmi meditációk formájában próbálunk meg reflektálni saját jelenlegi filozófiai helyzetünkre” (Husserl). Egyáltalán nem tisztázott tehát, hogy ha van objektív filozófiai módszer, mi is lenne az.

Evans szerint az előbb említett módszerek egyike sem tekinthető semleges kiindulópontnak, hiszen mindegyik az értelem, a nyelv vagy a tapasztalat sajátos értelmezésére épít, mely értelmezés eleve nem semleges kiindulópont. Evans a vallásfilozófiáról szóló tankönyvében kissé pragmatikusan azt javasolja, hogy kezdetnek mondjuk ki: „a filozófia az, amit a filozófusok csinálnak”. Ha megnézzük, hogy ezek az emberek mit csinálnak, azt látjuk, hogy a világ dolgairól *gondolkoznak*. De nem akárhogyan, hanem *komolyan*. A kérdéseik pedig *általánosak*, olyan területeket érintenek, melyek

akár minden ember kérdései lehetnek (Ki vagyok? Milyen az a világ, amelyben létezek? Mi az, amiért érdemes élni? stb.). Ráadásul a filozófusok ezekről a témákról az átlagos bölcselkedésnél mélyebben, alaposabban, koherensebben, *rendszeresebben* gondolkodnak, önmagukra és más filozófusokra folyamatosan *reflektálnak*, egyes kérdéseket nagyobb összefüggésbe helyezve, már végiggondolt következtetéseket figyelembe véve, megkérdőjelezve, újragondolva, vagy azokat ugródeszkaként használva, azokat meghaladva jutnak előre a válaszok keresésében.

Mi dolgunk van nekünk, keresztényeknek a filozófiával? Tertullianusz egyházatyja szerint semmi, Athén távolabb van Jeruzsálemtől még Makónál is. Bizonyos értelemben a keresztény hit valóban kivezet a filozófiából, mert a kinyilatkoztatás olyan fényt gyújt, mely szükségtelenné teszi az emberi bölcselkedés vak tapogatózását. Egyetértek ugyanakkor Jusztinossal is, aki keresztény filozófusként próbált hidat építeni a kinyilatkoztatás és a filozófiai diskurzus közé. Ha sikerül jól megfogalmazni a kérdést, a keresztényeknek szerintem is sok közül van a filozófiához. Mire gondolok? Először is arra, hogy jó esetben mi is komolyan, általános kérdéseket is érintve, koherensen akarunk gondolkodni a világról. A mi kiindulópontunk Istennek Jézus Krisztusban és a Szentírásban adott kinyilatkoztatása, de ennek a kinyilatkoztatásnak a segítségével mi is szeretnénk mélyebb megértésre jutni a világ alapvető kérdéseit illetően. A kinyilatkoztatás és a hit nem eltanácsol a gondolkodástól, hanem éppen felbátorít arra, hiszen segítséget ad és válaszokat ígér a véges értelem számára. A hit megértésre törekszik: ez a keresztény filozófia lényege.

Közülünk némelyek arra is késztetést éreznek, hogy apologetikai céllal bekapcsolódjanak abba a közös emberi gondolkodásba, melyet a köznyelvben – a fenti értelemben – filozófiának nevezünk. Mivel a filozófiának nincs eleve előírt, világnézetileg semleges módszertana, a keresztény filozófus keresztényként kapcsolódhat be a társalgásba, és használhatja azokat az eszközöket, melyek rendelkezésére állnak. Ezzel azonban óvatosan kell bánnia. Bár a keresztény filozófus teljesen új szempontokat, új kérdéseket, új válaszokat hoz be a diskurzusba, nem lehet tiszteletlen a jelenlévők és a beszélgetés közös történelmével szemben. Ha az együttes gondolkodásban párbeszédre akar lépni más filozófusokkal, kénytelen lesz közös alapokat keresni velük, vagyis időnként kilépni a kinyilatkoztatás fedezékéből és bekapcsolódni az együttes gondolkodás egymás érveire folyamatosan reflektáló dialógusába. Ezt a keresztény gondolkodó megteheti akkor is, ha egyébként továbbra is a kinyilatkoztatás vezet, és meggyőződése, hogy a kinyilatkoztatás nélküli gondolkodás egy bizonyos pontnál tovább nem tud senkit sem vezetni.

A keresztények filozófiai tevékenységét úgy képzeljük el, mint amikor részt veszünk egy nemhívók között zajló asztali beszélgetésben. Ha egy ilyen eszmecsereben állandóan azzal hozakodunk elő, hogy a Biblia ezt mondja, a Biblia azt mondja, rövid idő alatt elveszítjük a többiek figyelmét és türelmét. Sokkal eredményesebb, ha képesek vagyunk beszélgetőpartnereink gondolati sémái és nyelvi kód- és jelrendszerük használatával érvelni. Jobb lesz a

beszélgetés, ha alázattal veszünk benne részt, és készek vagyunk megtanulni a többi résztvevő nyelvét, hajlandóak vagyunk megismerni a kérdéseiket, gondolkodásukat, érveiket. Bár a kinyilatkoztatás ismerete miatt jogosan gondoljuk, hogy nemhívó társainknál előrébb járunk az élet és a világegyetem céljának és alapvető milyenségének megismerésében (1Kor 2,14-6), ez nem azt jelenti, hogy mindent jobban tudunk náluk. Mi magunk is mélyebb értésre juthatunk a hitünk forrását illetően, ha más gondolati sémák tükrében láthatjuk viszont saját meggyőződésünket. Sőt, ha megfelelő alázattal beszélgetünk, akár még arra is képesek lehetünk, hogy elvezessük beszélgetőtársainkat a kinyilatkoztatás határához, ahonnan ők is csak a hit segítségével léphetnek tovább – vagy kezdhetik újra egész világnézetük megalapozását.

A filozófiai gondolkodásban való részvétel ilyen beszélgetés, csak a filozófia esetében ez a beszélgetés általánosabb emberi témákról, magasabb szinten, komolyabb és koherensebb érvekkel, korábbi beszélgetések emlékét folyamatosan életben tartva, azokra hivatkozva, azokat továbbszöve folyik. Lényegét tekintve a filozófiai diskurzus azonban nem különbözik más, komoly beszélgetésektől. Ne értékeljük túl, de ne is becsljük le a filozófia jelentőségét. Nem a bölcsék és értelmesek előtt nyílik meg a menny, hanem a gyermeki bizalom előtt. Nem járnak közelebb a filozófusok sem Isten ismeretéhez, mint akárki más, hiszen a hit elsősorban nem intellektuális (észbeli), hanem kardinális (szívbeli) kérdés, és a kinyilatkoztatásra támaszkodik. Pál athéni missziója mégis azt mutatja, hogy az agórán a filozófusokkal is lehet és érdemes beszélgetni. Az ilyen beszélgetés hozzásegíthet bennünket ahhoz, hogy komolyabban, reflektáltabban gondolkozzunk saját hitünkről, és Isten kegyelméből a filozófusokat is közelebb vezessük a feltámadt Jézus Krisztus valóságához. Legtöbbet pedig valószínűleg nem is mi, hanem a beszélgetésünket kívülről hallgatók profitálnak majd a vitából. Különös súlyt adhat ugyanis a bizonyágtételünknek, hogy miközben Jézust hirdetjük, láthatóan nem ismeretlenek előttünk az elmúlt néhány ezer év nagy kérdései.